

ТУРИЗМОТ ВО ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА ОДИ ЛОКАЛНО

ДЕТАЛЕН ИЗВЕШТАЈ НА НАЛАС

ZELIS

Network of Associations of Local
Authorities of South-East Europe

ДЕТАЛЕН ИЗВЕШТАЈ НА НАЛАС ЗА „ТУРИЗМОТ НА ЈИЕ ОДИ ЛОКАЛНО“

ВИЗИЈА:

Ојштините управуваат со туризмот на одржлив начин преку кој се исполнуваат три вредности:

- *Задоволна заедница и гости*
- *Рамномерна распределба на расходите на туризмот и*
- *Квалитетна грижа и развој на природното и културното наследство*

NALAS

Целта на овој дејален извештај е да: **а) се траги заедничко разбирање** за значењето на развојот на одржливиот туризам во Југоисточна Европа (ЈИЕ) на локално ниво; **б) се поопширни планирањето и развојот на одржливиот туризам преку ЈИЕ** со распоредување на потенцијалот на Мрежата на асоцијациите на локалните власти на Југоисточна Европа (НАЛАС); **в) се траги заедничка референтна точка за локалните општини и асоцијациите на локалните власти (ЕЛС)**, сметајќи го туризмот како релевантна опција од економско гледиште која, за да биде успешна, потребно е да биде внимателно планирана и управувана за осигурено да се применува во иднина, а во меѓувреме да носи придобивки во сегашноста.

Градејќи ги можностите кои се обезбедени преку стабилен раст на меѓународниот туризам, овој дејален извештај ја презентира визијата, општите принципи, целите, активностите и препораките за поопширнување на имплементирањето на здравите политики на општините и асоцијациите на локалните власти. Исто така, се стреми да и излезе во пресрет на НАЛАС при соодувањето на практиката во ЈИЕ согласно своите принципи за поддршка на процесот на децентрализација во Југоисточна Европа и спроведувањето на регионалните иницијативи.

Овој извештај го смета **развојот на туризмот како повеќе-секторска активност која во главно се спроведува на локално ниво, а има влијанија од економска и општествена гледна точка, како и од аспект на животната средина.**

Сето ова налага значително планирање со цел осигурување развојни резултати кои би биле привлекни за туристите, а кои во меѓувреме се „одржливи“. За истото, потребно е внимателна соработка и координација на приватниот и јавниот сектор.

Вірочем, **неоіходно е да бідаті ісполнеіт сіше іри вредносіт іри разојоті на локалноіт ітуризам.** Наіірвін, іоішребітте на локалноіте заедніці і іосітійте іспіо-временно ќе бідаті земени во іредвїд. Доліорочноіта одржлівості іма іоішреба од задоволні іосетііштели кои се враќаат і им даваат іреіораки на остіанатіітте да ості-вараат іосетіта, која іодразбіра разменување на іскусітво шіто ті ісполнува і надмінува нівнітте очекувања. Сейак, можливо е локалноіте заедніці да бідаті обврзани да ісполнаті неколку доіолніітелні ірошоці іоврзани со ітуризмоті. Заііоа, релевантіно е ііоа шіто іоліііікіітте іосетінуваат іо зіолемување на економскііте ірїдобівкі на заедніціта.

Вііоро, ішеба да іо зіолемї бројоті і кваліітеіоті на локалноіте врабоішувања кои се создадени на дирекітен или індирекітен начїн і се іоддржани од ітуризмоті, а во меіу-время се сііремі кон **расіросіранетіа і рамномерна расіределба на економскііте і соціјалноіте бенефіціи,** вклучувајкі і іодобрување на можностіітте, ірїходїіте і услїїтте кои се доітїанї за најмалку ірївїлетіранїіте членовї на заедніціта. Ова ішеба да бїде іосітїінатіо со аніажїрање і зајакнување на асоціјациїтте на локалноіте власті іри іланирањеіто, донесувањеіто на одлукііте за уіравувањеіто і ідніоті разој на ітуризмоті.

И на крај, разојоті на ітуризмоті ішеба да іо іочїітува і унаіредува іспіорискіоті наследсііво, авіеніічнатіа кулішура, ітрадіціїтте і дістїінкїівностїа на заедніці-тте-домакіні, со одржување і іодобрување на кваліітеіоті на іределїіте, како урбанї ііака і руралні, а ја ізбеітува фізїчнатіа і візуелнатіа деітрадација на живоїнатїа средїна. ІІЕ іреїстїавува мїленїумскї сітар кулішурен іростіор, каде шіто сіоделе-натїа іспіорїа і меморїа на еднa іеоірафска іруїа на соседні државї создала еднo ізвонредно кулішурно і ірїродно наследсііво. Ова „наследсііво“ вклучува маітеріјално наследсііво како іспіорскї ірадбї или арітефактії, і духовно наследсііво како кулі-шурноіте ітрадіції. Зачувувањеіто на дваїта віда на наследсііво е само іо себе многу значајно, а воедно і за одржлівїоті расїт на ішурїстїічкіоті секїор. Оіішїука, залож-баїта на реїіоноіт і ірїстїаїоті кон зачувувањеіто на маітеріјалноіте, немаітеріјално-іте средсіїва, кулішурноіте і ірїродноіте средсіїва е суїіііно за усішешен разој на ітуризмоті, востіосїтавување на ілгодотворен діјалої і одржлів расїт во целїоті реїіон.

2

ТУРИЗМОТ - СЕГАШНИ МОЖНОСТИ И УСЛОВИ ЗА ЛОКАЛНИОТ РАЗВОЈ ВО ЈИЕ

Туризмот долго време имал огромно значење на глобално ниво. Според последниот Светски Туристички Барометар на Светската Туристичка Организација при Обединетите Нации (СТООН)¹, процентот на меѓународните туристички посеџи се зголемил за 4% во 2012 година иритоа посџиувајќи број од 1,035 милијарди туристи. Долгорочните прогнози се исто така позитивни бидејќи се очекува **овој раст да продолжи досџиувајќи до 1,8 милијарди туристи до 2030 година**, со просечен растечки број од 3,3% на годишно ниво².

Меѓународните туристички посеџи во економските дестинации кои се во развој се очекува да бидат два пати зголемени (+4,4% по година) од најредното шемо на зголемување (+2,2% по година). Сепак, економиите кои се во развој просечно ќе добијат 30 милиони посеџи на годишно ниво, споредбено со 14 милиони посеџи во обичаените дестинации на најредните економии на Северна Америка, Европа, Азија и Пацифик.

Следните 20 години се очекува да донесат посџојан раст на секторот нудејќи огромни можности за економиите на ЈИЕ со оглед на фактот што **можат да го зајакнат економскиот раст, социјалниот напредок и одржливоста на животната средина** преку новиот модел на општество и подобрениот животен стандард.

Иако земјите од ЈИЕ имаат значителни разлики во туристичките посеџи и расходи, а крајбрежните дестинации преку кои смеаат на поширок угел на пазарот, трендовите во меѓународниот туризам и прогнозиите за раст кои се создадени за целиот регион проследени со **распростиранетиот тренд кон алтернативниот туризам и туризмот со посебен интерес всушност водат кон значителни можности за развој на внатрешните дестинации**³.

¹ Светска Туристичка Организација при Обединетите Нации (СТООН)

² Говориме за извештајот Туризмот до 2030, презентираан во чест на 19-та седница на Генералното Собрание на СТООН, 8-14 октомври 2011, Гусеонџу, Република Кореја

³ Погледнете го, на пример, Светскиот економски форум (2011), Извештај за конкурентноста во патувањето и туризмот

Туризмот не само што ги поддржува сместувачките активности и оние поврзани со туристичките услуги, туку исто така го поттикнува **пазарот на стоки и услуги во развојни сектори како што се: транспортот, малопродажбата, градежништвото, културата, преработката на храна, риболовот и земјоделството.**

За разлика од останатите сектори, туризмот е индустрија која е базирана на ресурси, чија "raison d'être" (причина за постоење) се конзумира онаму каде што се произведува. Дестинациите постојат само врз основа на постојателите и достапноста на развојни ресурси на локално ниво, кои го сочинуваат „туристичкото искуство“, а што е туристичкиот производ кој е испорачан во дестинацијата, а го конзумираат туристите:

- Ресурси во вид на физички и културни атракции кои ги поттикнуваат луѓето да ги посетат.
- Ресурси во вид на објекти и услуги, вклучувајќи човечки ресурси кои им овозможуваат да останат во дестинацијата.
- Ресурси во вид на инфраструктура и услуги кои ја прават дестинацијата достапна, како и различни атракции, објекти и услуги во рамки на дестинацијата.
- Информирање на поширувачот за дестинацијата и ресурсите.

Одлуките за развојот на туризмот треба да бидат донесени во рамки на најнискиот степен на раководење и онаму каде што соодветно се донесуваат значајни одлуки, а локалните клучни актери кои се занимаваат со туризам треба да бидат консултирани и поттикнуваат да учествуваат. Зајато, од особено значење е:

- Локалната заедница да биде целосно ангажирана во развојот на политиките и плановите за туризам. Вака ќе бидат вклучени асоцијациите на локалните власти и ќе се применува процес на поголема консултација и учество на заедницата и останатите заинтересирани.
- Да се зајакнат локалните заедници со цел да учествуваат во процесот на донесување на одлуки за развојот на туризмот во нивната област, вклучувајќи ги тука вештините и знаењето кои им се потребни на лицата кои ефективно ќе учествуваат во овој процес на локално ниво.

Како резултат на зависноста од локалните услови, нема согласност за тоа кои се најдобри методи или за тоа која треба да биде улогата на локалните општини. Неколку приватни и јавни чинители, и повеќе владини организации се вклучени во креирањето и соодружувањето на „туристичкото искуство“, со маркетиншки функции кои ги носат организациите за менаџирање на дестинации или регионални туристички организации. Во меѓувреме, планови за дестинации се изработува од органи за урбано и регионално планирање.

Ваквата ситуација подразбира дека планови за дестинации и развој се составува во една сложена институционална и јавно-приватна средина која ја сочинуваат различни организации, вклучувајќи ги и невладините. Анализата која ја спроведе НАЛАС за засетнајките страни помошнала во идентификувањето на барем следниве групи:

- На локално ниво: градоначалници, градоначалници, советите за локален туризам, советите за локален одржлив развој (комисији), регионални совети, агенции за менаџирање на дестинации и НВО.
- На ниво на асоцијациите на локалните власти: менаџери на знаење на НАЛАС, соработници за односи со јавност, извршни директори.
- На државно ниво: релевантни надлежни министерства (за туризам, економија итн.), министерство за регионален развој, министерство за транспорт и врски, национални совети за одржлив развој и царински управу.
- На ниво на приватен сектор: стопански комори, асоцијации на туристички водичи, асоцијации на сопственици на хотели и ресторани, асоцијации на национални туристички агенции, рекламни агенции, лиценцирани туристички агенции, средства за масовна комуникација, универзитетите за туризам и унија на работодавци.
- На меѓународно ниво: меѓународни и европски агенции, Европска Комисија, штротски комори на земјите од ЈИЕ, Националната асоцијација на италијанските општини (ANCI), Кинеската меѓународна асоцијација на тргови (CIFCA), Националната Француска Асоцијација на тргови и региони на историја и уметност и тргови со заштитени зони, мрежи за био-разновидност, организации за одржлив развој.

Независно од системот на владеење, планирањето на одржливиот туризам обезбедува рамномерен збир на социјални и економски цели, како и цели од аспектот на живојната средина. Потребно е да се тежнее кон концептот на конкурентност и стратешко планирање, кој би ги соединил засетнатите страни и анализата на ефективност, прилагодувањето на разумни и мерливи цели заедно со јасна имплементација на стратешката, која се спроведува преку релевантни показатели за одржливост, а се прифатливи за засетнатите страни согласно нивната важност и начинот на кој резултатите би биле пројектирани.

Јавно-приватниот приод, кој се заснова врз јасни цели и индикатори исто така ќе овозможи разумна приоритизација на инвестициите, здрава фискална политика и ефективно прибирање на средства од локалните општини. Ова ќе придонесе во решавањето на суштински парадокси кои ја сочинуваат туристичката индустрија особено во однос на финансирањето на проекти за туризам.

Туристичките резултати во рамките на зголемениот прошироци во една заедница и често во зголеменото вработување, се подобруваат преку „мултипликаторен“ ефект. Иако е од национален интерес да се обезбедат приходи во вид на данок на добивка, персонален данок, акцизни давачки и друго, ова можеби нема да им постои на локалните власти таму каде што ќе се појави потреба од дополнителни прошироци како последица на обезбедувањето на локалните туристички услуги. Тука се вбројуваат: директните прошироци како резултат на собирањето на општа, поддршка, менаџирање на музеи и обезбедување информации, како и поголеми капитални инвестиции во инфраструктура и суперструктура, се додека се постигнува развој во туризмот и доколку настануваат прашања околу физичката одржливост.

Заради тоа, прашањето за финансирањето е клучно за одржливиот туризам. Локалните општини треба да се стремат кон подобрување на фискалната федерализација за одржување на колективните туристички услуги и инвестициите, зајакнување на шемите за јавно-приватно партнерство и пристапување кон национални и меѓународни фондови, како што се структурните фондови на ЕУ. Таквите фондови исто така треба да бидат насочени кон траењето на капацитетите во областа на одржливоста, како во приватните така и во јавните оператори на локално ниво.

3

ПРИНЦИПИ И ЦЕЛИ

Следниџе **оџиџи принципџи** џреба да џреџсџавувааџ водич за џрисџаџ кон одржлив и одџворен џуризам на локално ниво:

- Развоџоџ на џуризмоџ џреба да се џланира со долџорочна визиџа, избеџнуваџќи џи краџќорочниџе џрисџаџи и решениџа кои не можаџ да се одржувааџ со џекоџи на времеџо.
- Еднакво внимание џреба да се џосвеџи на економскиџе, социџалниџе кулџурниџе и еколошкиџе асџекџи на одржливосџа.
- Полиџикиџе и акџивносџиџе на локално ниво за џуризмоџ во ЈИЕ џреба да се џоџќреџувааџ врз еџичка заџриженосџи.
- Значаџноџо влџиание на џуризмоџ и друџи индустџири и акџивносџи во локалноџо оџќружување, а џосџиџе џреба да се џреџознааџ, во однос на дирекџни и индирекџни влџианиџа и џовеќекраџни ефекџи.
- Објекџивна џроценка и евалуациџа џреба да се џреземе во однос на влџианиеџо на џоџенџиџалноџо развоџ на џуризмоџ и за сџџе џековни акџивносџи во џуризмоџ, базирани врз разумни и мерливи цели креирани од релеванџни индикџатори за одржливосџи.
- Дирекџниџе корисници на џуризмоџ, вклучуваџќи џо бизнисоџи и џуризмоџ, џреба да бидаџ заџознаени на локално ниво со надворешниџе џрошоџи џоврзани со нивниџе акџивносџи со цел да се џридонесе до нивно намалување.
- Градење на каџаџиџеџиџе со локалниџе заедници, базирани врз џринџиџоџи да се џомоџне намесџо да се биде џрескриџџивен (џроџисен), џреба да се џромовира како важна комџоненџа за развоџоџ на одржливиоџ џуризам.
- Блиснаџа сорабоџка и заедничкоџо џрисџаџ џомеџу земџиџе и локалниџе власџи од ЈИЕ џреба да се џодобри и зачува со вмрежување, сџоделување на знаења и заеднички сџраџеџи, акџивносџи и џроекџи насочени кон разрешувањеџо на џредизвиџиџе во џуризмоџ и корисџењеџо на можносџиџе.
- Блиско анџажирање со Евроџскиџе земџи и инсџиџуџици, вклучуваџќи џи националниџе асоџиџаци на локалнаџа власџи, џреба да биде џромовирано и џодржано.
- ЕЛС џреба да џо џоџџикнаџи и олеснаџа разменувањеџо на најдобриџе џраџџики за одржлив џуризам, во земџиџе од ЈИЕ и на џан – Евроџско ниво.

4

ДЕЈСТВИЈА И ПРЕПОРАКИ

Следниите дејствија и препораки се предвидени да обезбедат соодветна ангажираност на четирите нивоа на засенатите страни во однос на одржлив туризам.

4.1. Локалните власти треба:

- Да имплементираат систематско и стратешко планирање и развој на одржлив туризам, кои треба да вклучуваат:
 - » Контрола на обемот, природата и локацијата за развој на туризмот со цел да се спречи несоодветните притисок врз локалните извори и био-разновидноста
 - » Заштитата на природното и културното наследство преку контрола за добро планирање и доволни капацитети за управување
 - » Да ги промовираат партнерските тела за менаџирање на дестинации, обединувањето на јавно, приватно и граѓанско општество, вклучувајќи ги организациите кои ги регулираат еколошките и културните интереси на локалната заедница.
- Да вклучат регулатори од локалните заедници и да промовираат консултации и учество на засенатите страни со цел да ги идентификуваат приоритетните проблеми и индикатори за одржливост, уопштебувајќи разумни алатки за управување со цел да се помогне во справувањето со конфликтните цели, да се добие посветеност во имплементацијата на ефективните одлуки, поефективна комуникација околу одлуките и ризиците кои се однесуваат на опциите за развој на туризмот.
- Да го применат системот за управување и мерење на перформанси за одржлив туризам, кој е стратешки ориентиран, селектиран и управуван според неидентификуваните приоритетни прашања во дестинацијата.
- Треба да усвојат реален систем за одржливи цели, индикатори и мерки во сите планови за развој, директно или индиректно поврзани со туризмот и спроведени од страна на локалната власт, вклучувајќи го користењето на земјиштето и развојот на инфраструктурата.

- Да сироведаат активностии за градење на капацитетите, разменување на добрите практики и воспоставување на мрежи на засенатите страни, вклучувајќи ја меѓоинституционалната соработка, збраќање и размена на најдобрите практики во земјите од ЈИЕ и со европските партнери за справување со предизвиците на одржливиот туризам.

4.2. Асоцијациите на локалната власт треба:

- Да ја подобрат нивната координација и фацилитаторска улога (олеснување) во полето на одржливиот туризам, во тек со меѓународните истражувања и знаења.
- Да ги промовираат нивните знаења и вештини како и на нивните членови во полето на одржливиот туризам, планирањето, поддржувањето и разменувањето на релевантните истражувања и информации и имплементирање на соодветно туристичко образование.
- Да ги препознаат и разменат добрите практики за одрливост во ЈИЕ, промовираат и поттикнуваат студиски патувања и групи размени со групи европски партнери.
- Да им обезбедат техничка и политичка поддршка на локалните единици и да им олеснат пристапот кон одредени европски и групи меѓународни фондови насочени кон финансирање на проекти и иницијативи за одрлив туризам.

4.3. Централните власти треба:

- Да содржат прашања за одрливост во нивните национални и регионални стратегии, кои треба да алармираат за процеси кои обезбедуваат присуство на засенатите страни, промовираат и го исполнуваат планирањето на туризмот на локално ниво, ги одразуваат целите и принципите за одрливост.
- Да препознаат дека за да се постигнат ефективни резултати, политиките за одрлив туризам треба да се развиваат и имплементираат на национално и локално ниво, така што на второто ниво релевантна улога како што се докажало во практиките на неколку земји кои се во процес на децентрализација на нивните политики и административни структури.
- Да ги додолнат националните и локалните стратегии за туризам, со оние кои се имплементираат на локално ниво, да промовираат ефективна соработка за планирање и развој на одрлив туризам, исто така во однос на програми поврзани со структурните фондови на ЕУ, при што да бидат сигурни дека критериумите за одрливост се вклучени во истражувањето на фондовите за поддршка на развојот на туризмот.

- Активно да ги вклучуваат локалните власти во креирањето и имплементирањето на проектите за одржлив туризам, со цел да се ирифајат интуйциите и да ги рангираат контрола врз пошироката (broad-based) заедница за развојот на туризмот, почитувајќи ги принципите на одржливост и субвенционирани; локалните туристички бироа треба да ја преземаат улогата на посредници и да делуваат како водечки координатори во овој процес и кога не се предвидени во postoјните институционални рамки, треба да се утврдат на ниво на општината.

4.4. Бизнес заедницата треба:

- Да го избегне неетичкиот туризам, така што ќе обезбеди заштитата на децата и малолетните лица и се залага за остварување на сите форми на сексуална и тврдова експлоатација во иштувањата и туризмот.
- Да ги усвои принципите на одржлив туризам а особено:
 - » Давање на квалитетни услуги на конзистентно ниво, со нагласок врз промоцијата на високо квалитетни производи, услуги и активности.
 - » Да ги штрираат нивните вработени правично, така што ќе ги почитуваат нивните права и правата на нивните репрезентативни тела.
 - » Да имплементираат системи за управување на животната средина, вклучувајќи ги вработените и информирајќи ги гостите.
 - » Да го поддржат зачувувањето на државното природно и културно наследство.
 - » Да ретуира кадар и локални извори на енергија секаде каде што е можно, да се вклучи со заедницата и да им ги остави на располагање нивните капацитети.
 - » Да се вклучи во собирањето и следењето на податоци и да биде подготвена да ги измери нивните перформанси и за истиите да извештава.
- Да соработува со локалните власти во планирањето и развојот на туризмот, поддржувајќи и учествувајќи во партнерските дестинации
- Да ја промовира употребата на сертифицирањата и начинот на наградвање, изградени врз критериуми за одржливост и воспоставување на класери или мрежи, тематско или географско базирани, кои ги унапредуваат заедничките стандарди, взаемната поддршка и „колеџијален притисок“ (peer pressure) помеѓу членовите.

Овој документ е развиен од Работната група на НАЛАС за Одржлив туризам, со поддршка на Националната асоцијација на италијанските комуни (ANCI)

Членови на Работната група на НАЛАС за Одржлив туризам:

Абдајлабеговиќ Џенана, претставник на Асоцијацијата на градови и општини на Федерацијата на Босна и Херцеговина (БиХ)

Акинџи Илџај, претставник на Унијата на општини од регионот Мармара (Турција)

Грујиќ Слаѓана, претставник на Постојаната конференција на градови и општини (Србија)

Кек Саша, претставник на Асоцијацијата на градови и општини на Словенија

Кос Марко, претставник на Асоцијацијата на општини од Република Хрватска

Купусија Амир, претставник на Асоцијацијата на градови и општини на Федерацијата на Босна и Херцеговина (БиХ)

Лазаревиќ Слаѓана, претставник на Асоцијацијата на општини и градови на Република Српска (БиХ)

Лункашу Ирина, претставник на Конгресот на локални власти на Молдавија

Мироиу- Ламба Адријан, претставник на Асоцијацијата на комуни на Романија

Мрваљевиќ Дарко, претставник на Унијата на општини на Црна Гора

Петков Симеон, претставник на Националната асоцијација на општини во Република Бугарија

Цоку Ива, претставник на Асоцијацијата на албанските општини

Шабани Сара, претставник на Здружението на единиците локална самоуправа во Република Македонија

Шерифи Елена, претставник на Асоцијацијата на албанските комуни

Со поддршка од:

Формато Роберто, експерт по Одржлив туризам, Националната асоцијација на италијанските комуни (ANCI)

Зајази Келменд, Извршен директор на НАЛАС

Јаневска Јелена, Менаџер за комуникации и знаење во НАЛАС

НАЛАС Мрежа на Асистенти за управување со знаење

Илијева Ацевска Наташа, Програмски офицер

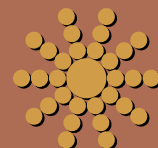
Фотографиите за оваа публикација беа љубезно подарени од:

Јаневска Јелена

Ацевски Горан

Network of Associations of Local Authorities of South East Europe
<http://www.nalas.eu/st/index.aspx>

ЗЕЛС